

դիւս՝ փրանկիսկոս Առաջին եղաւ առաջին թագաւորը՝ որ մետաքսէ գուրպայ գործածեց. Անգղիա՝ Եղիսաբէթ թագուհին իբր մեծայարգի ընծայ մը զոյգ մը մետաքսէ գուրպայ ընդունեցաւ տիկնոջէ մը :

Լուդովիկոս ԺԴին ժամանակը՝ ապուրի պնակները անծանօթ էին : Ապուրը և ուրիշ ինչևիցէ հեղանիւթ ուտելիք, սկըտեղի մը մէջ կը դրուէին երկու հոգւոյ համար :

Բարիզու փողոցաց քարայտաւիր առջի անգամ 1184ին եղաւ. մինչև այն ժամանակ խողերը աղատաբար ճամբաները կը պտտէին տղմի մէջ թաւալելով. և ասոր դարմանը չմտածուեցաւ՝ մինչև որ երիտասարդն փիլիպպոս թագաւոր՝ ձիէն վար իյնալով սաստիկ վիրաւորեցաւ, ձիուն ոտից մէջ խող մը արգիլուելով :

Բարիզու առաջին լուալիքը 1510ին շինուեցաւ :

Վեշտասաներորդ դարուն սկիզբները եղաւ որ այս քաղքիս ճամբաները սկսան գիշեր ատեն ճրագ վառել, երբ քաղքին ոստիկանութիւնը հրաման հանեց որ փողոցին վրայ նայող պատուհաններուն մէջ ճրագ վառուի : Լապտերներով լուսաւորութիւնը հազիւ թէ ժլդարուն վերջերը մտաւ :

Վեշտասաներորդ դարուն ատենները անանկ քիչ էին տան կահկարասիքը, որ երբ թագաւորը՝ վիրաւորուած ֆոլինելին տեսնալու գնաց, արկղի մը վրայ հարկ եղաւ որ նստի : Լուդովիկոս ԺԴին թագաւորութեան ժամանակ, հոչակաւոր Ռամպուլիէ պալատին սըրահներուն մէջ, մեծամեծները գետնի վրայ կը նստէին : Պատերը մերկ էին, և Ռամպուլիէ մարզիզուհին եղաւ առջինը որ երկնագոյն կերպասով ծածկեց զանոնք : Հայելիք գրեթէ անծանօթ էին. Լուվրի մէջ կատարինէ տէ Մէտիչիի հայելին կը պահուի, երբնոսէ չըրջանակով և հազիւ 33 հարիւրամեղր բարձրութեամբ :

Հենրիկոս Դին թագաւորութեան ժամանակը մասուրներով կ'ուտէին,

ըստ արդի սովորութեան արեւելեայց : Սենեակները ջերմացրնելու սովորութիւնայնչափ չկար, և գլխաւորապէս անկողնոյ սենեակը և ոչ վառարան ունէր. անգղիական խորհրդարանին համար ալ նոյնը զուրցելու է, որ միայն երկու խոշոր դեղնագոյն մոմերու լուսով կը լուսաւորուէին : Իշխանաւորը տաքնալու համար թաթպաններ ունէին՝ որոնց մէջ թևերնին կը ծածկէին. իսկ երբ ցուրտը սաստիկ ըլլար՝ ժողովները կը դադրեցընէին :

ՍԿԻՋՐՆ ԱՐԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

(Տես երես 90.)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐ

Ի սմին աւուր յիշատակ է երկրորդ աւուր արարչութեան Աստուծոյ : Յաւուր յորումսաց Աստուած, թէ Եղիցի հաստատութիւն 'ի մէջ ջրոցդ և ջուրցդ, և եղև այնպէս : Յերկրորդումս աւուր բաժանեաց և փեռեկտեաց Աստուած զբազմութիւն ջուրցն՝ որ ծածկեալ ունէր զերկիր. և զկէս ջրոյն յետ տարեալ հեռացոյց 'ի վեց դիմաց, 'ի վեր և 'ի վայր, յաջմէ և յահեկէ, 'ի դիմաց և 'ի թիկանց : Եւ արար զկապոյտ երկինդ որ ասի հաստատութիւն, և նոյն ձևովն յամենայն կողմանց ընդգէմ ջրոյն՝ պարզեաց զնա, և պատառեալ պատեցին երկրեանն զաշխարհաւս. և եղև այն յօգուտ առ ք իրս : Նախ զի զծանրութիւն երկրիս թեթեացոյց, և ք. զի զկիզանօղ զօրութիւն հրեղէն երկնիցն արգել փակեաց 'ի վեր : Եւ է հրեղէն երկինն և ջրեղէն կամարն և հաստատութիւնն 'ի վեր և 'ի վայր, և յամենայն կողմանց հեռացեալ յերկրէ, և հողմով խառնեալ ընթանան անդադար, հարթ և զուգակշիռ հաւասար, ոչ տեղի ինչ ձանձաղ, և ոչ տեղի ինչ թանձրագոյն : Եւ այնպէս երեք երկինք հաւասարեալ 'ի շուրջ զան և պատեն զաշխարհաւս, 'ի վեր և 'ի վայր մաղ-

լաղ առեալ, և իւրեանց շրջադայու-
թեամբն զերկիրս 'ի կայի պահեն: Եւ
կոչեցաւ հաստատութիւն՝ առ 'ի փա-
րատել 'ի մտաց մարդկան զահ փլանե-
լոյն: Բայց սուրբն Բարսեղ ասէ վասն
վերին լուսեղէն երկնիցն՝ թէ այն հաս-
տատ և անշարժ կայ. և է ինքն յօղոյ և
'ի հրոյ: Եւ այլք ասեն 'ի վարդապե-
տաց, թէ հինգերորդ տարր է, որպէս և
եթեր հաստատութեանդ որ է կապոյտ
երկինդ 'ի ներքոյ ջրեղէն կամարիդ:
Վասն որոյ ասէ Դաւիթ. Զուրք որ 'ի
վեր է քան զերկինս: Եւ այսմ օրինակ
առ զհաւի ձուն. վերին լուսեղէն եր-
կինն՝ որպէս կեճեալ ձուին. և ջրեղէն
կամարն որպէս զայն բարակ մըրընա-
տեսակ փառ ձուին, որ յոմանց թա-
ղանթ ասի: Եւ հաստատութիւնդ որ-
պէս զձրւի սպիտակուցն, և աշխարհս
տարրական գնդին 'ի միջին՝ որպէս
զղեղնուցն: Այսպէս տես մտօրդ զկարդ
երկնիցն և զգիրս տարերացն: Զհուրն՝
կեճեալին նման, և զբարակ թաղանթն՝
օղոյն, սպիտակուցն՝ ջրոյն, զի հօղն 'ի
մէջ է յամենայն կողմանց բոլոր գըն-
դաձև որպէս զձու: Եւ է զործ երկրորդ
աւուրս ջրեղէն կամարն 'ի վեց դիմաց, և
հաստատութիւնդ որ է կապոյտ երկինդ
զհետ նորա և ոչ մերձակայ, այլ 'ի զատ
ամբաւ հեռաւորութեամբ 'ի փառս ա-
րարչին:

Եւ աստ 'ի սոյն երկրորդումն ա-
ւուրս կարգեցաւ տօնել հրեշտակացն
և հրեշտակապետացն և ամենայն երկ-
նային զօրացն Աստուծոյ ինն դասուցն.
Աթոռոցն, Քերովբէիցն, և Սերովբէիցն:
Տէրութեանցն, Զօրութեանց, և իշխա-
նութեանցն, Պետացն: Հրեշտակապե-
տացն, և Հրեշտակացն: Վասն զի յամ-
բարտաւանելն և անկանիլն սաղայելի
և զօրացն դիւաց, նոքա կացին մնացին
ահիւ մեծաւ 'ի հպատակութիւն փա-
ռացն Աստուծոյ: Վասն որոյ պատուե-
ցան յԱստուծոյ և պատուին տօնիւ 'ի
սուրբ եկեղեցւոյ, որպէս թէ շնորհա-
կալու լինել երախտեաց նոցա. որք են
պահապանք ազգի մարդկան, և բա-
նակք տեսաւն շուրջ զերկիւղածովք Աս-

տուծոյ՝ որ անդադար աղաչեն զԱս-
տուած վասն մարդկան և ասեն. Ողոր-
մեա՛մ, դու ստեղծեր, մի կորուսաներ. և
զգործս ձեռաց քոց մի անտես առներ:

ԵՐՐՈՐԴ ՕՐ

Յայսմ աւուր յիշատակ է երրորդ
աւուր արարչութեան Աստուծոյ. յո-
րում աւուր ասաց Աստուած թէ՛ Ժո-
ղովհային ջուրք 'ի ժողովս իւրեանց, և
երեւեցի ցամաքն. և կոչեաց զցամաքն
երկիր:

Եւ զիտելի է, զի ցամաքն ոչ է ա-
նուն երկրի: Այլ պատահումն է որպէս
և ամենայն անխոնաւ իրաց ցամաք ա-
սի: Եւ այն որ ասի երկիր՝ վասն ք պատ-
ճառաց. նախ զի ք երկիցս ծայր ունի,
երկու երկայն զարեւելս և զարեմուտս,
և երկու 'ի լայն զհիւսիս և զհարաւ:
Եւ զարձեալ երկիր ասի, զի կրական
է, որ կրէ յինքեան զջուրն համատա-
րած՝ և զորս գոյանայ 'ի ջրոյ և 'ի հողոյ.
և զարձեալ մեռանին, և 'ի հողոյ պար-
տակին մարդ՝ և անասունք, բոյսք և
զալարք, խոտք և բանջարք, ծառք և
տունկք: Այսպիսի ամենայն 'ի վերայ եր-
կրի յօրանան. և զարձեալ յերկիր կը-
րին և կորնչին: Եւ չորրորդ պատճառն
այս է երկիր ասելոյն՝ զի միշտ յերե-
ման և 'ի տատանման կան երկրայինքս,
'ի մէջ նեղութեանց և վշտաց և փորձա-
նաց: Ըստ որում և ասէ Պօղոս՝ թէ Եր-
կիր և կաց 'ի կատկածի գուցէ անկանի-
ցիս: Որպէս և աշխարհ ասելն այլ զնոյն
նշանակէ. որ աշխար և սուգ է. և կոծ
և աղէտ ողբոց. և հովիտ վշտաց և տըր-
տմութեան:

Եւ զԺողովն ջուրցն՝ կոչեաց ծովս:
Տես զի ծովս ասէ, և ոչ ծով: Եւ այս
վասն երկոյ պատճառաց: Նախ զի ցու-
ցանէ զխորշս և զգոգս, զականջս և բո-
ծոցս ծովուց բազմաց: Եւ զարձեալ
ծովս ասի՝ զի հանապաղ 'ի ծովման և
'ի շաչման է, ծաւալի և շարժի: Զի բե-
րանացեալք առ իրեարս ձօճեն և ծա-
ւալին ծալմամբ ալեացն: Եւ է առաջին
և արտաքին ծով յեզր աշխարհիս, որ

կոչի Ովկիանոս . զի ոչ գոյ 'ի նմա կեն-
դանի , և ոչ նաւ կարէ կոխել զնա . զի
անխորշ է և անլեառն , հարթայատակ
և հաւասար կոկեալ և ողորկեալ հողն
'ի ներքեն ջրոյն . և է եզր աշխարհի .
ուր ոչ գոյ հող 'ի ներքե ջրոյն . այլ հողմ
է սաստիկ յատակ ջրոյն՝ որ խլէ թա-
փոտ , և հանէ երազընթաց արշաւամբ
զմերձեցեալսն 'ի նա : Իսկ որ յայս կոյս
Քեռինոս կղզոյն է ծովս՝ Անդլընդական
կոչի . քան զի Քեռինոսն բոլորեալ շուրջ
զերկրաւս : Յորում են լեռնակերպ գա-
ղանք ահագինք և վիշապք անճոռնիք
և վիթխարիք . որ 'ի խառնակութենէ
նոցա քռահոտոյն՝ զոր առեալ հողմոց
և բերեալ արկանեն 'ի վերայ երկրի , և
յայնմանէ լինին ցաւք 'ի մարդ և յա-
նասունք , 'ի պտուղս և 'ի վաստակս , և
ամենայն ցաւք աշխարհիս անտի պա-
տահին : Իսկ ծովն Անդլընդային որ յայս
կոյս կղզոյն է՝ զետին է լեռնամէջք և
խորաձորք . վասն որոյ և զետեղեալ են
ջուրքն , և անջնաս ծնանին կենդանիս
և սնուցանեն . այլ և նաւորդք գնան 'ի
վերայ վստահացեալք , և շուրջ զեզերօք
նորա բնակին մարդիկ բարեխառնեալք
և յաջողեալք . վասն որոյ և ասի Անդ-
լընդական , զի բնակին անդ կենդանիք
խնդամտական զքսամամբ : Եւ յայս կոյս
Անդլընդական ծովուն բաժանին չէ ծովք
եզերովք և միջոցովք , խորշովք և ծո-
ցովք 'ի մէջ աշխարհիս : Արեւելային և
Արեւմտայինն Հիւսիւսայինն և Հարա-
ւայինն : Բայց Արիստոտէլ Ովկիանոս
զայս ասէ՝ որ շուրջ զցամաքաւս է : Որ-
պէս թէ հիանայ վասն կենդանեացն
բազմութեան , որ անդ կան և յօրա-
նան : Ասէ , թէ զարմանք է թէ ո՞վ կայ
'ի նոսա , զորս արարիչն միայն գիտէ :
Եւ զայն որ յայնկոյս Քեռինոս կղզոյն՝
Անդլընդական կոչէ , այսինքն թէ , ան-
կար է ումեք անդ լինել կենդանի , զի
անյատակ է : Եւ ետես Աստուած զի
բարի է : Բարի է ծով քստ տեսութեան
Աստուծոյ 'ի խաղաղ ժամու , ծիծաղե-
լով 'ի խաղաղասիդ ալիսն՝ վէտս վէտս
հաճոյ աչաց հայելով : Եւ ալքատաց

բազում հնարս կենաց տալով 'ի դար-
մանս պիտոյից 'ի պատճառս նաւորդաց՝
որ տանին և բերեն զպիտոյս աշխար-
հաց . այլ և 'ի գիւտս մարգարտաց և աղ-
նիւ ոսկոյ : Բարի և գեղեցիկ է ծով հիւ-
րամեծար և ասպնջական գետոյ , զորս
առեալ և անդրէն հանէ ընդ ծործորս
և ընդ ստորոտս լեռանց : Գարձեալ կո-
չեցաւ ծով . զի ծարմամբ և ծաւարմամբ
այլայլի միշտ , և զեղեալ սահմանն իւր
յարարչէն ոչ թողու , պատկառելով 'ի
դրացւոյն իւրմէ 'ի չնչին աւազէն :

Եւ ասաց Աստուած՝ բղխեսցէ երկիր
զբանջար խոտոյ . յորոյ հրամանէ բու-
սան ծառք և տունկք , բոյսք և դալարք ,
կատարեալ սերմամբք և հասուն մր-
գօք . ընդ որս և դրախտն Ադամայ : Այս
է զործ երրորդ աւուրն՝ ժողովել ջուրքն
'ի ծովսն . և ցամաքելն երկրի . բլխումն
բուսոց և տնկոց և ծառոց : Եւ զիմրդ
ասէ թէ՝ իւրաքանչիւր սերմն 'ի նմին .
զի եզէգան , սիզոյ և զափրանի և թար-
խունի , և այլոց բազմաց սերմն ոչ է 'ի
ծայրսն , այլ յարմատն կայ . և չէ ինչ
բոյս և տունկ որ չիցէ ինչ զօրութիւն
սերման առ ծայրսն կամ առ արմատն .
և յայտ անտի է , զի ածեն տնկեն և
ճիւղ և տերե պատրուսեն՝ և կապեալ
արմատանայ : Եւ գիտելի է զի ընդ պի-
տանի բուսոցն որ զօրութիւն ունին գե-
ղոց և սպեղինաց և կերակրոց , բուսան
մնասակարք և մահարարք : Զի ոչ թէ
ամենայն 'ի պէտս ուտելոյ տնկեալ եղև ,
այլ և 'ի լրումն աշխարհի և յայլ ինչ
պէտս , թէպէտ և մեք անգիտանամք :
Որպէս լորք և հոբալք ուտեն զլերո-
րոսն և զմեկսնիոնն՝ և ոչ մնասին ,
նուրբ սոսորդ ունելով և նեղ խածիս .
որ նախ քան զազդելն զցրտութիւնն՝
հալեն և ծրտեն . զի ինքեանք տաք են
բնութեամբն՝ այլ և բժիշկք 'ի պէտս
բժշկութեան առնուն 'ի փառս արար-
չին : Այլ և գիտելի է , զի ընդ զգալի
ծառոց և տնկոց տնկեաց կամք արար-
չին զտունկս իմանալիս , այսինքն զդասս
արդարոցն և զմարգարէիցն , որպէս և
ասէն Պօղոս թէ՝ յառաջ քան զլինելն
աշխարհիս ընտրեաց զմեզ Աստուած :

Եւ որպէս ընտրութիւն սուրբ առաքե-
լոցն՝ 'ի հինգերորդ աւուրն եղև ընդ
Նրայնոցն և ընդ յօդայնոցն, այսպէս և
ընտրութիւն սուրբ մարգարէիցն յեր-
րորդումն աւուր եղև ընդ բոլսոց և ընդ
տնկոց. որպէս և ասէ սուրբ հայրա-
պետն մեր Ներսէս Շնորհալին թէ՝

Ընդ ծառոց երկրի զգալեաց
Տնկեաց և զտունկսն իմանալեաց:

Եւ տես զի մարգարէքն յառաջ էին քան
զՔրիստոս, և առաքեալքն յետոյ. այս-
պէս և զընտրութիւնն նոցին նկարեաց
Աստուած արարչութեամբն յերրորդ ա-
ւուրս ընդ ծառոցն զմարգարէս, և 'ի
չորրորդում աւուր ընդ լուսաւորացն 'ի
յամանս լոյսն Քրիստոս 'ի յարգանդ
կուսին Մարիամիւ: Ուստի ծագեցաւ
մեզ արեգակն 'ի բարձանց՝ լուսաւոր
առնել ըղիսաւար մեր: Եւ ընդ Նրայնոցս
ստեղծուածոց՝ զսուրբ առաքեալսն, որք
'ի ծովէ աշխարհիս երկնաւորք եղեն
ըստ նմանութեան թռչնոց. որք 'ի ծովէ
Նուրց 'ի յօդս ելանեն 'ի փառս Քրիս-
տոսի Աստուծոյ մերոյ:

ԶՈՐՐՈՐԴ ՕՐ

Յայսմ աւուր գարնանամուտ է, և
յիշատակ չորրորդ աւուր արարչութեն
Աստուծոյ: Յորում աւուր ասաց Աս-
տուած. Եղիցին լուսաւորք 'ի հաստա-
տութիւն երկնից լուսաւոր լինել երկրի:
Լոյսն համասփիւռ՝ որ խզումն էր 'ի լու-
սեղէն երկնիցն, յառաջին աւուրն 'ի
նախնիկէտն ցրուեալ տարածեցաւ 'ի վե-
րայ Նրոյն զչափ աւուրն ժամս երկոտա-
սան. և յերեկոյին կցաւ յարիւին ուստի
խղաւ յառաւօտին: Եւ կեցեալ այնպէս
ժամս երկոտասան կից 'ի յարիւին: Զի
գարնանային էր ժամանակն, և տիւն և
գիշերն հասարակ էր. այս է՝ կէս էր միա-
պէս. և յերկու աւուրն դարձեալ տարա-
ծեցաւ լոյսն 'ի վերայ Նուրցն զցերեկն ա-
մենայն, ժամս երկոտասան. և զցայդն՝
որ է գիշերն՝ հաւաքեալ և պնդեալ կա-

յացաւ 'ի հիւսիսային կողմն ծածկեալ
անհալ ամպով. որով եղև գիշեր: Իսկ
յերրորդ աւուր յերեկոյին ժողովեալ
զնդեցաւ 'ի վերայ դրախտին: Յայս և
րեք աւուրս աննիւթ և անմարմին եկաց
լոյսն համատարած 'ի տիպ երեքանձ.
Նեայ լուսոյ աստուածութեն: Եւ ապա 'ի
չորրորդում աւուր արար Աստուած՝ ա-
մանս օղեղէնս արեգականն լուսնի և
աստեղացն: Եւ էառ զպարզ՝ և զպայ-
ծառ զվճիտ և զհրաշատ լոյսն, և եղ
յաման արեգականն. և զայլ միջա-
կանսն և զիգագոյնսն՝ էարկ յաման
լուսնին. և զայլ նուազսն՝ եղ յամանս
աստեղացն. և զարդարեաց զերեսս
երկնից լուսաւորք, այլ և զերեսս եր-
կրի բուսօք և տնկօք:

Եւ ասաց Աստուած վասն լուսաւո-
րացն, թէ եղիցին 'ի նշանս և 'ի ժա-
մանակս, յօրս և 'ի տարիս: Նշանք թօ-
նից և երաշտից երևին 'ի խոցուածս ա-
րեգականն և յեղջիւրս լուսնին: Մա-
նաւանդ 'ի բակ առնուլն, որպէս և
տէրն իսկ ասէ. Յորժամ տեսանիցէք
ամպ շողացեալ յարեմտից, որ է խո-
ցուածք 'ի մուտս արեգականն, անձրև
գայ: Եւ առաւօտին թէ ամպն խանձի,
նշան է թօնից: Եւ երեկոյին կարմրա-
նալն՝ պարզոյ:

Եւ նաւորդը նշանօք աստեղաց ուղ-
ղեն զնաւսն 'ի գիշերի. մուրեալքն 'ի
ցերեկի: Այլ և իւրոյ գալոյն Քրիստոս
զնշանն 'ի նոցանէ ետ. որպէս և ասէ.
Թէ Եղիցի նշան յարեգակն և 'ի լու-
սինն և յաստեղս:

Եւ ժամանակ զերկոտասան ժամս ա-
սէ զաւուրն և զգիշերոյն. և զչորս յե-
ղանակս տարւոյն. և աւուրս՝ զընթացս
արեգականն ասէ չ Ծ Ծ Կ. և տարի՝
որ տանի զերկոտասան ամիսն և զԾ Թ,
չաբաթսն և զԿ Ծ Կ Ե աւուրսն: Եւ
նորօք՝ զվարս և զկեանս մահկանա-
ցուացս: Եղ զնոսա 'ի հաստատութիւն
երկնից: Ոչ անշարժապէս կառուցեալ,
և ոչ ոտիւք վազեալ. ոչ թեւօք թռու-
ցեալ, և ոչ ըստ Նրայնոցն լողեալ: Այլ
արեգականն որպէս զանիւ հոլովեալ
յԱստուծոյ զօրացեալ. և յեղեալ սահ-

մանէն ոչ խոտորեալ և ոչ այսօր ընդ հետս երեկեանն գնացեալ. այլ ամենայն աւուր որիչ ունի յատուկ զճանապարհս գնացից յիւրոց: Յորժամ՝ ի հարաւ շարժի արեգակն, սառեալ ցրտանան կողմանք հիւսիսոյ, և ձմեռնային ցրտութիւնն սաստկանայ ի միջոցս աշխարհի: Իսկ աշխարհն Հնդկաց և Հապաշից ամառնանայ ի պողահասութիւն: Բայց աման լուսինն է որպէս զերկու թաթ կշռոց եղեալ գէմիւրերաց՝ յարեւելից և յարեւմտից. ի բաց ունելով զմուտն և զելն. և է ինքն փորամիջոց: Ելանէ լոյսն ընդ դուռն արեւմտից և պատի զվերին կողմամբն, թափեալ յամանոյն յերեսաց կուսէ մինչև հասեալ ի դուռն արեւելից. և մտանէ ի ներքս ի վայր կոյս թերթովն. երևի գնալով մինչև յեզրն բոլորին: Լուսինն սողալով գնայ ի թռիչս, և արեգակն թաւալմամբ, և աստեղք ոստոստելով: Եւ աստղ կոչին, զի աստ եղեն ի պէտս այսմ աշխարհիս, և անդէն անպիտանան: Շամանդաղն որ կայ յերես լուսնին՝ ասի թէ յաւագ ուրբաթու խաւարմանէ է մնացեալ նշան, վկայ չարչարանացն Քրիստոսի: Արեգակն ստեղծաւ յառաւօտուն և ծագեցաւ. և դեռ ևս ծագէ ի նմին ժամուն: Իսկ լուսինն և աստեղք յերեկոյին ստեղծան, լուսինն՝ Ժ՛ն աւուր ստեղծաւ, և Ժ՛ն օր պակաս քան զարեգակն զտարին իւր վճարէ. և այն է որ յամէն տարի Ժ՛ն, թիւ ի վերադիրն յաւելուն: Ընթացք արեգականն առնեն զօրն երկոտասան ժամս. և ամէն ժամ է չմասն. և ամէն օր է Դ՛ն մասն: Եւ է զարնանային յեղանակն Դ՛ն օր և Ի՛ն, մասն ու կէս. նոյնպէս ամառն և աշունն այսքան թվովս են: Իսկ ձմեռն ունի Դ՛ն օր. և Էր վասն. զի չորից եղանակաց մասունքն ի կատարումն տարւոյն՝ Ժողովին և լինին Դ՛ն մասն. որ են Դ՛ն ժամբ. և յամէն Դ՛ն տարի լինի օր մի, և այն առնէ զնահանջն. և ի Հայոց վերադիրն օր մի պակասեցնէ և զզարնանամուտն օր մի յառաջ խաղացնէ. և զիեւտովարի ամիսն Ի՛ն, օր առնէ, մինչ ի յայս

օրս որ զարնանամուտ է. և հասարակ օրն ու գիշերն: Եւ այս մասունքն որ զայս առնեն՝ զձմեռն Դ՛ն օր և Ի՛ն մասն ու կէս զուգեն: Եւ թէ ընդ օր երթայ արեգակն ի գիշերն. Սողոմոն ասէ. թէ պատի ընդ հիւսիսիւ, և գայ ի տեղի իւր. ի հիւսիսային կողմանն՝ ներքև աշխարհիս անցանէ: Այսմ վկայէ և Անանիա վարդապետն մեր Շիրակուանցին. որ ետես զարեգակն ի նմանութիւն գեղեցկատիպ պատանեկի, և ասաց նմա. Ընդ օր գնաս. և նա ասաց՝ ի ներքև աշխարհիս անցանեմ: Եւ այս է ճշմարիտն.¹ Թէպէտ և այլ և այլ աղգասեն՝ անհալ ամպով ծածկեալ, և կամ մեծամեծ լերանց յետոյ անցանելով ծածկի արեգակն: Եւ այս ևս գիտելի է, զի երկինքն զարդուքն իւրովք՝ այս է աստեղզն՝ յարեւելից յարեւմուտս չրջի. բայց եօթն մոլորականքն՝ յարեւմտից յարեւելս երթան. և վկայ այսմ բանի լուսինն՝ որ յարեւմուտս նորի և յարեւելս բոլորի: Այլ երկինքն իւր արագ չրջադայուլթեամբն զնոսա յարեւելից յարեւմուտս տանի. ի ներքև աշխարհիս անցանէ և յարեւելս հանէ: Եւ գիտելի է, զի երկիրս ի մէջ փորուածոց ի կախ է՝ որպէս ձրւի դեղնուցն ի մէջ սպիտակուցին: Եւ այնպէս հաստատեալ կայ բանին Աստուծոյ՝ ի փառս արարչին:

Այլ և այս ևս գիտելի է. զի ընդ լինել արեգականն և աստեղք արարան: Այսպէս և ընդ ծնանիլն Քրիստոսի՝ դասք արդարոցն և սրբոց, ի նմանութիւն աստեղաց հաւատովք որդիացեալքն Աբրահամու բաղմացան ի փառս Քրիստոսի արեգականն արդարութեան: Ձի զոր Աբրահամու ի չորրորդ դարուն խոստացաւ Աստուած՝ անդ մասնաւոր և աստ լիապէս կատարեցաւ ի Քրիստոս: Եւ որպէս ի չորրորդ աւուրն խորհրդակցութիւն չարին ընդ օձին եղև, և դաւ օձին ընդ Եւայի, այսպէս ի չորեքշաբաթի օրս հրեշտակա-

¹ Ըստ կարծեաց ժամանակին կամ միամբողջ ոմանց:

պետն Գարրիէլէ՛րնդ սուրբ կուսին Մա-
րիամու խօսեցաւ՝ և ետ աւետիս յըզա-
նալոյն զՔրիստոս : Եւ դարձեալ յաւուր
չորեքշաբաթի՛ր եղև խորհուրդ մատնու-
թեանն Քրիստոսի : Զի գնաց Յուդա
առ Հրէայան՝ և ասաց նոցա . թէ զինչ
կամիր տալ ինձ՝ և ես մատնեցից զՅի-
սուս ՚ի ձեռս ձեր . և նորա խոստացան
նմա տալ չարծաթ՝ առ ՚ի մատնել զնա
նոցա : Զի փրկութիւն մեր՝ կատարի
չնորհօք և ողորմութեամբն Աստուծոյ
մերոյ :

Կը Հարութեանի :

ԵՏՐՈՒՐԱԿԱՆ ԴԱՄՐԱՆՆԵՐ

Եթա՛ւանիկ գայցէ և ժամ՝ զի առ վայրօքն արդիւնագործ
Զերկին ՚ի կորափիտ առնելն արօր ակօսարեկ՝
Ուտնահայ տէգ և նիզակս՝ ՚ի բիրտ խոփու գայցէ ժանգէն,
կամ թէ թափուր սաղաւարտս ընդ անարի բախեալ
արքմուխ
Պակնուցու շիրմացն ՚ի բիր ընդ ոսկրոտին սոսկալիթխար :

ՎԻՐԳԻԼԻՍ . Մշակ . Ա .

Վիրգիլիոսի այս ըսածն հիմա տեղա-
վը կը կատարուի, ուր որ ինքը կընչա-
նակէր ոսկերաց հետ մէկտեղ արօրը,
խոփը, բահը և բրիչը, երկրիս խորերէն
դուրս կը հանեն ետրուրական հին քա-
ղաքականութեան ձեռագործները . և կը
յայտնեն աշխարհի անհետացած ժողո-
վրդեան մը բնակարանքն և անոնց տը-
նական կենաց կահքն ու կարասին, որ
մեզմէ հազարաւոր տարիներ առաջ ա-
պրեր է . այնպիսի ժողովրդեան մը, որ
խոսալից մէջ Հռովմայեցւոցմէ շատ ա-
ռաջ անուանի եղեր է, որուն քաղա-
քականութեան թաղուած արձանքն
հիմա դուրս կ'ելլեն :

Զերվէգրի գիւղին մօտ, որ Հռոմէն
վեց փարսախ հեռու է, հին ժամանակ-
ները Զերէ կամ Ակիւլլա անունով ետ-
րուրական քաղաքը կար, ուր փորելով
շատ գերեզմաններ գտնուեցան . կ'երե-
ւայ թէ այն դաշար Զերէի գերեզմանա-
տեղին եղած ըլլայ :

Զերէ կամ Կերէ հին Ետրուրիոյ քա-

ղաքը այն տեղը կ'ընկնէր, ուր էր Ա-
կիւլլա պեղատեան ամենահին դաղ-
թականութիւնը : Մաքսենտիոսի թա-
գաւորութեան մայրաքաղաքն եղաւ և
ետրուրական ցեղապետութեան (Lu-
cumone) զլխաւոր տեղին էր . զանձ
մ՝ունէր ՚ի Գելիիս Ակիլլեցւոց անուամբ :
Ալլիոյ յաղթուելէն ետքը, 390 տարի
առաջ քան զհասարակ թուականն,
Հռովմայեցիք այս տեղ փոխադրեցին
իրենց սրբազան սպասները, Գաղղիաց-
ւոց յափշտակութենէն ազատելու հա-
մար :

Հիմա այս տեղն է որ Զերվէգրի կը
կոչուի :

Ետրուրացւոց ծագումն ու պատմու-
թիւնը, որոնք Հռովմայեցւոց տիրապե-
տութենէն առաջ խոսալից զանազան
ժողովրդոց մէջ երևելիներէն մէկն ե-
ղած էր, մթութեան քօղին տակ ծած-
կուած էր . և հիմա փոխանակ դրեանց
իրենց դամբանները կը խօսին նոյն ժո-
ղովրդեան վրայ, և կը ցուցնեն որ քա-
ղաքակրթութեան մէջ ինչ աստիճան
առաջ զնացեր են : Յամին 1835 քանի
մը պեղմունք ՚ի լոյս հանեցին Ապսդո-
նէ ըսուած երկրին վրայ Ակիւլլայի գե-
րեզմանատեղին . և թուրքիա իշխանը,
որ նոյն երկրին տէրն էր, քանի չափ
անօթ դտաւ այն գերեզմանաց մէջ, և
մեծ բազմութիւն մը ականակուռ զար-
դերու, զորոնք Հռովմայ Գրիգորեան
ըսուած թանգարանին պարգեւեց : Նոյն
պէս յամին 1836 ընդարձակ գերեզման
մ՝ալ գտնուեցաւ Քրիստոսէ եօթն կամ
ութ դար առաջ շինուած, և Զէնտ-Ա-
ւետայի՝ խորհրդական նշաններով
բարձրաբանդակ մեծ միտալ մը, Միհր
չաստուածոյն խորհրդական պատկեր-
ներով և զարդերով նկարուած շատ ա-
նօթներ և արուեստական ուրիշ առար-

1 Այսպէս կ'անուանեն Պարսից մողէրը իրենց
սրբազան գրքերէն մէկն՝ որուն գրութիւնը Զրա-
գաշաին իրենց մեծ օրինագրին կ'ընծայեն : Զէնտ
աւետ և Բաղէնա ըսուած կրօնական գրոց մեկ-
նութիւնն՝ կը կազմեն կաթողիկոսութեան բովանդակ
գրութիւնը :